

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ЗАВДАННЯ
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
ТА ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

**ПРИРОДООХОРОННЕ
ЗАКОНОДАВСТВО
ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО**

*(для студентів 4 курсу денної і 3 курсу заочної форм навчання
спеціальності 101 – Екологія, 183 – Технології захисту
навколишнього середовища)*

Харків – ХНУМГ ім. О. М. Бекетова – 2018

Методичні вказівки та завдання для самостійної роботи, практичних занять та до виконання контрольної роботи «Природоохоронне законодавство та екологічне право» (для студентів 4 курсу денної і 3 курсу заочної форм навчання спеціальності 101 – Екологія, 183 – Технології захисту навколишнього середовища) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. : Н. О. Телюра, Ю. Л. Коваленко. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова , 2018. – 26 с.

Укладачі : ст. викл. **Н. О. Телюра**
канд. техн. наук, доц. **Ю. Л. Коваленко**

Рецензенти:

Ф. В. Стольберг, доктор технічних наук, професор Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова.

М. В. Катков, кандидат технічних наук, доцент Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова.

Рекомендовано кафедрою інженерної екології та екологічної безпеки міст, протокол № 6 від 25 грудня 2015 р.

ВСТУП

Природоохоронне законодавство та екологічне право як окрема галузь права, поряд з конституційним, цивільним, кримінальним, адміністративним та іншими галузями права, займає одне з найважливіших місць в сучасній системі права та забезпечення підготовки фахівців-правознавців. Викладання цього курсу є обов'язковим в всіх юридичних вищих навчальних закладах України. Його належне вивчення майбутніми юристами за сучасних умов набуває все більшого значення, оскільки саме ця галузь права покликана забезпечити ефективне регулювання життєво-важливих відносини в інтересах забезпечення сталого розвитку нашої країни, раціонального використання природних ресурсів, екологічної безпеки, збереження унікальних та типових ландшафтів та інших природних комплексів та об'єктів.

При цьому враховується, що людина є невід'ємною частиною природи, забезпечення збереження безпечного для її життя і здоров'я довкілля, як визначає Конституція України, є одним з найважливіших завдань держави, усіх її органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та їх об'єднань, кожного громадянина. Від ставлення до цих проблем сучасного покоління, виконання кожним обов'язків не заподіювати шкоду та відшкодовувати завдані збитки значною мірою залежать умови життя прийдешніх поколінь, те - яку природу, у якому стані вони отримають від нас у спадок.

Україна здійснює на своїй території законодавчо визначену екологічну політику, спрямовану на збереження живої і неживої природи, захист життя і здоров'я людини від негативного впливу антропогенізованого навколишнього середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи. Майбутні правознавці, незалежно від посад та характеру їх діяльності, повинні розуміти сутність правового регулювання екологічних відносин, з тим, щоб забезпечити свій гідний внесок у розв'язання сучасних екологічних проблем, попереджуючи чи мінімізуючи їх виникнення у майбутньому.

Даний навчальний курс має на меті сформувати у студентів всебічні знання з природоохоронного та екологічного права як навчальної дисципліни, галузі юридичної науки та важливого напрямку правозастосовної діяльності. Програма курсу та навчально-методичні матеріали містять необхідні поради для слухачів з тим, щоб посприяти забезпеченню належного освоєння ними цього курсу.

Розглядаючи у загальній частині курсу екологічне право як комплексну галузь права, наголошується на її інтеграційному характері, у процесі розвитку якої системно поєднуються засади диференціації і інтеграції права. Студенти повинні належно оволодіти знаннями щодо сутності екологічних правовідносин, інститутів та основних норм екологічного права, усвідомити співвідношення екологічного права з іншими галузями права, а також із земельним, гірничим, водним, лісовим, атмосферо-охоронним правом, які все більше розвиваються у складі екологічного права у якості вже достатньо сформованої підгалузі природо-ресурсного права.

Курс побудовано таким чином, що базові знання його загальної частини щодо основних принципів екологічного права, екологічних прав та обов'язків громадян, механізмів їх забезпечення, відносин власності на природні ресурси,

правових засад природокористування, економіко-правового механізму, державного регулювання, контролю та юридичної відповідальності у цій сфері знаходять подальший розвиток в особливій частині, де відповідні загальні питання розглядаються в контексті конкретних компонентів навколишнього природного середовища та відповідних природних ресурсів – земельних, водних, надр, атмосферного повітря, тваринного та рослинного світу, а також лісів, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, відходів, територій та об'єктів, що особливо охороняються, тощо.

Метою спеціальної частини є надання слухачам необхідного обсягу знань у сфері міжнародно-правової охорони навколишнього середовища, щодо місця України в еколого-правовому просторі Європи і світу.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Мета виконання контрольної роботи – закріплення знань, отриманих слухачами під час лекцій, семінарських занять та у процесі самостійного вивчення навчального матеріалу з курсу «Екологічне право», а також практичне напрацювання вміння та навичок роботи з відповідними нормативно-правовими актами, довідковою та іншою літературою для забезпечення здійснення належного аналізу та оцінки конкретних правових відносин, про які йдеться згідно з темою контрольної роботи та в задачі.

При виконанні контрольної роботи слухач має розкрити у своєму баченні одну з теоретичних тем з числа включених до переліку тем контрольних робіт, а також вирішити одну контрольну задачу.

При написанні контрольної роботи за визначеною темою вивчається рекомендована та додаткова література, а також нормативно-правові акти до досліджуваної теми, інші необхідні джерела інформації. Копіювання в контрольній роботі підручників, інших видань та текстів нормативно-правових актів не допускається.

При виконанні та оформленні контрольної роботи слід дотримуватись наступних вимог:

- на титульній сторінці вказати прізвище, ім'я, по батькові автора, номер групи, номер автора у списку групи, назву теми теоретичної контрольної роботи;
- на початку контрольної роботи подається її план, в якому має бути системно, в авторському розумінні розкрито правову сутність теми контрольної роботи;
- зміст контрольної роботи має повністю відповідати її темі та плану роботи, робота викладається стисло з посиланнями на першоджерела;
- в кінці роботи необхідно навести перелік нормативно-правових актів, літератури та інших використаних джерел інформації;
- в другій частині роботи слід викласти зміст задачі, визначити коло суспільних правовідносин, про які йдеться у ній, нормативно-правові акти, що регулюють відповідні правовідносини, дати аналіз цих правовідносин в контексті умов даної задачі та вирішити її по суті, тобто дати правову оцінку обставинам, вчиненим діям чи бездіяльності відповідних суб'єктів, визначивши їх правомірність чи неправомірність, обґрунтовуючи свою позицію посиланнями на відповідні норми законодавства.

Контрольна робота виконується та роздруковується на аркушах формату А4 шрифтом Times New Roman, 14 pt, через один інтервал, поля верхній, нижній, правий – 15 мм, лівий – 25 мм або подається рукописно, розбірливим, без закреслень і помарок текстом, без скорочень, крім загальноприйнятих. Сторінки роботи нумеруються, скріплюються і подаються у прозорому файлі. Орієнтовний обсяг роботи – 20-25 арк.

Кожен слухач виконує контрольну роботу за номерами тем контрольних робіт та задач в їх переліку відповідно до номера його прізвища у журналі групи. З урахуванням професійних інтересів слухача за погодженням з викладачем тема контрольної роботи може бути змінена і обрана не лише із запропонованого їх списку.

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Предмет, метод, система екологічного права, його місце в системі права.
2. Принципи та методи екологічного права.
3. Система джерел екологічного права.
4. Конституційні засади екологічного права.
5. Загальна характеристика і класифікація екологічних прав громадян.
6. Поняття та зміст права власності на природні ресурси, форми власності на природні ресурси.
7. Сутність конституційного права власності Українського народу на природні ресурси.
8. Поняття права природокористування, принципи та види природокористування.
9. Співвідношення форм власності на природні ресурси, їх поділу на природні ресурси загальнодержавного і місцевого значення та права загального і спеціального природокористування.
10. Поняття державного регулювання в сфері охорони навколишнього природного середовища та його суб'єкти.
11. Основні функції державного регулювання в сфері охорони навколишнього природного середовища та правове забезпечення їх виконання.
12. Співвідношення правового змісту та процедур здійснення екологічної експертизи, екологічного аудиту та оцінки впливу на навколишнє середовище.
13. Правова сутність державних кадастрів природних ресурсів, їх види та порядок ведення.
14. Правове регулювання здійснення державного моніторингу довкілля.
15. Правове регулювання здійснення екологічного контролю, його види.
16. Поняття та правові механізми забезпечення екологічної безпеки.
17. Особливості правового регулювання видів діяльності та визначення об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку.
18. Правове забезпечення інформування населення про стан навколишнього середовища та стан здоров'я населення.
19. Поняття, елементи і роль економіко-правового механізму природокористування і охорони навколишнього середовища.
20. Система екологічних податків та зборів, правове регулювання їх сплати.
21. Правове регулювання зборів за забруднення навколишнього

природного середовища (скиди, викиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище та розміщення відходів).

22. Правове регулювання фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища.

23. Поняття та види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Поняття та склад екологічного правопорушення.

24. Співвідношення дисциплінарної, адміністративної, кримінальної та цивільно-правової відповідальності в екологічній сфері.

25. Система земельного законодавства, роль і місце в ній Земельного кодексу України.

26. Принципи земельного законодавства та основні механізми їх реалізації.

27. Система водного законодавства, роль і місце басейнового управління водними ресурсами в системі правового регулювання у цій сфері.

28. Особливості правового регулювання охорони та використання надр.

29. Особливості правового регулювання охорони та використання атмосферного повітря.

30. Основні засади правового регулювання охорони та використання лісів. Право лісокористування. Види спеціального лісокористування.

31. Особливості правового регулювання охорони та використання рослинного світу.

32. Особливості правового регулювання охорони та використання тваринного світу.

33. Правовий статус видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, співвідношення її з міжнародними списками таких видів.

34. Система територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні, правовий зміст понять «природно-заповідний фонд» та «екологічна мережа».

35. Основні положення правового регулювання поводження з відходами.

36. Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій, порядок їх оголошення.

37. Участь України в діяльності міжнародних організацій з питань охорони навколишнього природного середовища.

38. Міжнародні договірні відносини України в галузі охорони навколишнього природного середовища, класифікація відповідних міжнародних договорів.

39. Основні принципи екологічного права Європейського Союзу та основні етапи його формування.

40. Механізми адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Оформлюється контрольна робота на стандартних аркушах формату А4. За першою титульною сторінкою, яка не нумерується, розміщується зміст роботи. Текстова частина роботи повинна обов'язково містити посилання на використані джерела, перелік яких надається в кінці роботи. Шрифт Times New Roman, розмір шрифту 12, міжрядковий інтервал 1,0. Обсяг роботи складає до 20 друкованих сторінок.

Позитивна оцінка за контрольну роботу ставиться у випадку обґрунтованої, повної відповіді та відповідного захисту контрольної роботи студентом. Захищена робота є допуском до заліку.

СИТУАЦІЙНІ ПРИКЛАДИ

Приклад 1

Гр. М. В. Петренко, власник земельної ділянки сільськогосподарського призначення, на території якої біля дороги загального користування, знаходиться природна водойма розміром 500 м. кв., звернувся до відповідної селищної ради із заявою про відшкодування збитків, спричинених йому в результаті забруднення водойми та псування берега, що сталися внаслідок постійного здійснення на цій водоймі водопою худоби, яка належить сільськогосподарському підприємству «Перемога». Селищна рада відмовила гр. М. В. Петренко, мотивуючи це тим, що питання відшкодування збитків не належать до її компетенції. Після цього гр. М. В. Петренко звернувся з позовом до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи є правомірним рішення селищної ради? Чи має право сільськогосподарське підприємство напувати свою худобу на природній водоймі, розташованій на сусідній земельній ділянці, яка належить гр. М.В. Петренко? Вирішити справу.

Приклад 2

Гр. Г. А. Орлов звернувся до суду з позовом про повернення колекції червонокнижного птаха, затриманого на митниці при її переміщенні через державний кордон України.

У заяві гр. Г. А. Орлов відмітив, що колекцію червонокнижного птаха він одержав у подарунок за кордоном, де перебував на міжнародному конгресі захисників тварин. Рішення митного органу про примусове вилучення колекції тварин, які занесені до Червоної книги України, не можна визнати правомірним, оскільки її одержано у власність за межами України – перебуваючи з екскурсією у заповіднику, йому як і деяким іншим екскурсантам, керівництвом заповідника було подаровано зазначену колекцію з метою акліматизації тварин у природних умовах України.

Цю колекцію, як стверджує гр. Г. А. Орлов, пропонується експонувати в місцевому зоопарку, приватизованому 20 червня 1993 року Товариством охорони диких тварин, головою правління якого він є ще з квітня 1991 року. В цьому ж зоопарку передбачається розводити цих птахів.

Визначити коло суспільних правовідносин. Які особливості права власності на об'єкти, що підлягають особливій охороні? Вирішити справу.

Приклад 3

Колишні працівники радгоспу створили мале підприємство для розведення форелі в ставку, що є власністю територіальної громади, і порушили клопотання перед сільською радою про передачу їм у власність цього ставка. В клопотанні та матеріалах обґрунтування зазначалось, що вже протягом 10 років вони займаються рибогосподарською діяльністю, мають досвід розведення різних видів риби, яку колгосп раніше реалізував на місцевому ринку, а тому є підстави для передачі їм безоплатно у власність цієї водогосподарської водойми.

Однак органи управління радгоспу заперечили проти безоплатної передачі рибогосподарської водойми цьому малому підприємству, оскільки її споруджено свого часу за рахунок коштів цього господарства. Крім того,

бажання отримати у власність цю водойму виявили і працівники свиноферми, які сумлінно відпрацювали в господарстві більше 20 років.

Сільська рада, зваживши на обґрунтування правління колгоспу, відмовила малому підприємству у передачі рибогосподарської водойми у власність.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи має право мале підприємство на одержання у власність рибогосподарської водойми? Вирішити справу.

Приклад 4

Гр. В. П. Голованов з сім'єю та друзями у вихідний день виїхали на відпочинок і розташувались у лісозахисній смузі поблизу річки. Там вони розмістили під тентом автомобілі, влаштували намети, розвели вогнище. Чоловіки стали ловити рибу, а гр. В. П. Голованов вирішив помити автомобіль, який за час їзди забруднився.

За цими заняттями їх виявив державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища, який склав протокол про порушення вимог законодавства щодо здійснення загального і спеціального природокористування.

У суді гр. В. П. Голованов пояснив, що його друзі займались рибальством незабороненими методами, а машину він мив спеціальним екологічно безпечним шампунем. Що ж стосується розведення багаття, заборони з цього приводу немає.

Визначити коло суспільних правовідносин. Назвати природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні та визначити про які з них іде мова у задачі. Дати аналіз сутності та видів права загального і спеціального природокористування. Вирішити справу.

Приклад 5

Сільськогосподарський технікум уклав із сільськогосподарським підприємством «Весна» договір оренди дослідних полів та ставка загального користування.

Згідно з договором сільськогосподарський технікум зобов'язувався надавати освіту фахівцям сільськогосподарського підприємства, забезпечувати його керівників консультаціями щодо запровадження новітніх технологій обробки дослідних полів та системи сівозмін. У свою чергу сільськогосподарське підприємство зобов'язується передавати певну частину врожаю, забезпечувати проходження практики студентів та передавати у студентську їдальню рибу, яку планувалось розводити у ставку.

У зв'язку з тим, що сільськогосподарське підприємство порушило свої зобов'язання в частині передачі частини одержаної сільськогосподарської продукції, сільськогосподарський технікум звернувся до господарського суду з позовом про припинення цієї угоди.

Визначити коло правовідносин. Чи підлягає позов задоволенню, за яких умов? Вирішити справу.

Приклад 6

До державної обласної екологічної інспекції звернулися жителі с. Лісове з клопотанням припинити діяльність тваринницького комплексу продуктивністю 50 тис. голів свиней, оскільки той систематично скидає в закриті водойми відходи

свого виробництва, що позбавляє жителів можливості використовувати водойми для питних цілей та оздоровлення дітей, знищив сінокоси і пасовища, які вони традиційно використовували для випасання власної худоби та заготівлі сіна.

У процесі вивчення справи вказані факти дійсно підтвердились. Однак, як стало відомо, внутрішньогосподарські водойми у свій час були збудовані за рахунок коштів тваринницького комплексу з тим, щоб заощади кошти, які мали бути використані на будівництво централізованої водопровідної мережі.

Керівництво тваринницького комплексу, вбачаючи можливі економічні та соціальні наслідки, погодилось очистити кілька внутрішньогосподарських водойм для водо-забезпечення сільського населення та відновити частину луків з метою їх використання під окультурені пасовища і сінокоси.

За таких умов керівництво державної екологічної інспекції відмовило жителям у задоволенні їхніх вимог, однак вони звернулися від імені громадськості до суду про усунення перешкод у використанні водойм та природних сінокосів і пасовищ, відновлення їхнього права на безпечне для життя і здоров'я довкілля та відшкодування матеріальних збитків тваринницьким комплексом.

Визначити коло суспільних правовідносин; дати аналіз дій державної екологічної інспекції; чи підлягає позов задоволенню? Вирішити справу.

Приклад 7

Під час підготовки кадастрових відомостей про показники якості й кількості земель та полезахисних лісонасаджень управління земельних ресурсів прийняло рішення не включати дані про бонітування ґрунтів, оскільки у зв'язку з приватизацією проведено ґрунтове наукове дослідження та еколого-економічну оцінку земель, на підставі яких встановлено розміри плати на землю.

Крім того, в рішенні вказувалось, що у зв'язку з прийняттям Лісового кодексу України немає потреби органам управління в галузі використання й охорони земель вести облік наявності полезахисних лісонасаджень.

Державний інспектор управління охорони навколишнього середовища області оскаржив це рішення до районного суду. Суд відмовив у розгляді цієї справи, вважаючи її непідвідомчою цьому суду.

Окреслити коло правовідносин. Дати характеристику відповідних функцій управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. Вирішити справу.

Приклад 8

За наслідками комплексної перевірки додержання екологічного законодавства акціонерною компанією з виробництва евроцементу встановлено, що за час після приватизації цього підприємства ним допускаються систематичні викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря; система фільтрів, особливо у вечірній і нічний час, відключається з метою заощадження електроенергії. Тільки за 2 місяці поточного року через порушення екологічних нормативів кількість викидів зросла у 4 рази, мали місце порушення нормативів граничних обсягів викидів та концентрацій забруднюючих речовин.

Враховуючи, що акціонерна компанія виступила одним із засновників спільної франко-української фірми з виробництва та реалізації високоякісного евроцементу за кордон, обмеживши тим самим його постачання на внутрішній ринок, на вимогу населення органи екологічного контролю анулювали дозвіл (ліцензію) на спеціальне видобування відповідних корисних копалин, які використовуються у процесі виробництва цементу.

Вважаючи на таке рішення незаконним, акціонерна компанія звернулася з позовом до господарського суду. Встановити характер правовідносин; визначити види та порядок встановлення екологічних нормативів, визначити учасників процесу. Вирішити справу.

Приклад 9

До державного управління екології в Х-ї області звернулися з колективною скаргою жителі селища Ольшанки про припинення діяльності місцевого цукрового заводу, який систематично скидає відходи виробництва на поля фільтрації, не має спеціального очисного обладнання.

Працівники державного управління з екології у своїй відмові вказали, що застосування зазначених санкцій не належить до їх повноважень. За постановою керівництва державного управління на директора заводу та головного технолога накладено адміністративні штрафи. Крім того, було роз'яснено, що громадяни мають право особисто звернутися до суду про відшкодування збитків, заподіяних їх здоров'ю та життю порушеннями вимог екологічної безпеки.

Вважаючи таку відповідь неприйнятною, мешканці селища звернулися до прокурора району за захистом їх права на екологічну безпеку. Визначити коло суспільних правовідносин; чи є діяльність цукрозаводу екологічно небезпечною, чи правомірно діяло державне управління з екології? Вирішити справу.

Приклад 10

Громадське екологічне об'єднання «Нові ресурси» звернулось до суду із заявою про визнання недійсним висновку державної екологічної експертизи, проведеної обласним управлінням екології, та відшкодування членам цього об'єднання моральної шкоди у розмірі 500 тис. гривень та припинення робіт з будівництва терміналу для прийняття і завантаження мінеральних добрив.

У позовній заяві зазначається, що всупереч правам та інтересам місцевого населення виконкомом міської ради було прийнято рішення про надання земель водного фонду за межами міста у постійне користування акціонерному товариству «Червона Зірка» для будівництва в акваторії морської затоки терміналу для прийняття і завантаження мінеральних добрив, що надходять з іншої країни та з одного з калійних комбінатів України для наступного відправлення морським транспортом цих добрив за кордон.

На замовлення акціонерного товариства спеціалізований науково-дослідний проектний інститут підготував техніко-економічне обґрунтування та розділ «Оцінка екологічного впливу», в яких обґрунтовується можливість введення вказаного комплексу в експлуатацію.

Громадське екологічне об'єднання ініціювало збір підписів громадян, які

не згодні з будівництвом цього комплексу, і опублікувало заяву в місцевій пресі про проведення громадської експертизи, копії якої були надані міськвиконкому, державному управлінню екології області. Але за рішенням міськвиконкому у проведенні цієї експертизи їм було відмовлено. Підготовлені цією організацією та науковою громадськістю висновки про високу екологічну небезпеку будівництва вказаного об'єкта для розвитку рекреації і здоров'я населення також не були взяті до уваги.

Такі застереження про екологічну небезпечність реалізації такого проекту не були оцінені державною екологічною експертизою.

Акціонерне товариство ще до закінчення проведення державної екологічної експертизи почало будівельні роботи в акваторії моря по наміванню піску з метою створення штучного острова для розміщення комунікації терміналу.

З ініціативи громадського об'єднання прокуратура внесла протест до міськвиконкому, але він залишився без розгляду.

Додатковою державною екологічною експертизою Мінприроди підтверджено можливість розміщення вказаного об'єкта з деякими застереженнями щодо забезпечення додержання екологічних вимог.

Визначити учасників цього процесу, визначити характер правовідносин, які при цьому виникають. Вирішити справу.

Приклад 11

Дирекція національного природного парку уклала угоду з фермером Гр. С. П. Зарубецьким про використання під сінокоси 5 га земель в заповідній зоні та 12 га земель в зоні регульованої рекреації для випасання худоби за умови, що останній забезпечуватиме продуктами харчування ресторани готелю та кемпінгу, розташовані в межах господарської зони, дасть можливість розмістити на належній йому частині лісових угідь, поблизу ставка тимчасовий наметовий табір сільськогосподарського кооперативу «Овруч» для оздоровлення відпочиваючих.

Внаслідок поширених дощів використати сінокоси і пасовища стало складним і фермер припинив в односторонньому порядку виконання умов цієї угоди.

Дирекція національного природного парку направила фермеру претензію, в якій зазначала, що в разі подальшого невиконання умов угоди, вона буде змушена скласти позов до господарського суду про примусове виконання взятих фермером зобов'язань.

Визначити коло суспільних правовідносин; дати характеристику правового режиму зон національних природних парків; чи підлягає претензія задоволенню? Вирішити справу.

Приклад 12

До обласної ради надійшли матеріали від районної ради про створення на базі існуючого курорту «Озерний» курортно-лікувального заповідного значення з метою поліпшення організації курортно-лікувальної справи, залучення іноземних інвестицій і раціонального використання природних лікувальних властивостей курортної зони, запровадження найефективніших методів

лікування і оздоровлення населення.

У процесі розгляду матеріалів було встановлено, що згідно з техніко-економічним та екологічним обґрунтуванням передбачається створити курортологічний центр для здійснення спеціального управління курортполісом та координації впровадження науково-технічних інновацій, будівництво курортної поліклініки, галереї споживання лікувальних вод та системи садово-паркових споруд для оздоровлення населення.

У іншій зоні передбачалось розмістити мережу інженерних і спеціальних об'єктів для збирання мінеральних вод з природних джерел, збудувати протиерозійні споруди, систему розселення для працівників курортполіса в межах гірських зелених насаджень, фунікулер для відпочиваючих та забезпечення прийняття бальнеологічних процедур у гірській частині курорту.

Для іноземних інвесторів передбачається запровадити систему податкових та інших пільг, зокрема звільнення від сплати земельного податку та інших платежів за використання природних властивостей курортної зони.

Санітарний лікар, начальник управління екологічної безпеки та прокурор області заперечили проти вказаного обґрунтування, вважаючи його таким, що суперечить чинному природоохоронному законодавству.

Незважаючи на ці заперечення, обласна рада схвалила зазначені матеріали, які у подальшому опротестував прокурор області.

Окреслити коло суспільних правовідносин; чи підлягає протест прокурора області задоволенню? Вирішити справу.

Приклад 13

Для забезпечення електричною енергією виробництва та об'єктів інженерної і соціальної інфраструктури під час морозів державна акціонерна гідроенергетична компанія на виконання розпоряджень Національного диспетчерського центру електроенергетики України значний час використовувала водні ресурси з перевищенням контрольних показників, що призвело до зменшення рівня води на 5м у відповідному водосховищі. У січні поточного року рівень води цього водосховища був найнижчий за останні 30 років.

Це призвело до осідання льодового покриву на дно річки та масової загибелі риби, зокрема товстолобика. Значна частина риби загинула також внаслідок проходження через лопаті турбін ГЕС. За попередніми розрахунками від задухи та пошкодження на турбінах ГЕС загинуло понад 5 тис. тон риби.

За свідченням водолазів, в окремих місцях на значній частині водосховища шар загиблої риби досягає 2 м. Екологічна ситуація внаслідок трагедії значно ускладнилась через різке потепління та забруднення вод від розкладання загиблої риби, використання території прибережних зон для її захоронення.

За викладеними фактами прокуратурою було порушено кримінальну справу. В процесі проведення попереднього слідства встановлено, що директор ГЕС не раз попереджав Національний диспетчерський центр електроенергетики України про можливість настання екологічної небезпеки через критичне використання вод з перевищенням нормативних показників у 4-5 разів.

Обласна природоохоронна прокуратура подала позов про відшкодування

збитків до Вищого господарського суду України, однак розгляд його призупинено до підготовки відповідних експертних оцінок щодо економічних та екологічних наслідків цієї ситуації, а також з огляду на те, що це може призвести до зменшення надходження електроенергії до єдиної енергосистеми.

Визначити можливі процедури розгляду справи. Окреслити коло учасників у справі. Вирішити справу.

Приклад 14

До обласного суду органами прокуратури передано матеріали кримінальної справи за фактом аварії на калійному комбінаті. Обставини справи такі. Внаслідок прориву греблі сховища відходів видобування калійних солей значна частина залишкової маси (4,5 млн. тон) сольового розчину, знищивши сільськогосподарські угіддя, частину лісових угідь, ділянку залізниці та кілька населених пунктів, попала до р.Дністер і, забруднивши до 300 км цієї ріки, накопичилась у водосховищі Новодністровської ГЕС.

За даними екологічної експертизи, внаслідок аварії загинуло 920 тис. тон товарної риби, 1300 тис. тон молоді, знищено значну частину іншої водної фауни та флори, 120 га сільгоспугідь, 30 га лісу, заподіяно шкоду здоров'ю та майну громадян на суму близько 300 млн. грн, виникла загроза водопостачанню населення ряду областей.

Як зазначалось в матеріалах попереднього слідства, аварія сталася через порушення екологічних та інших вимог законодавства у процесі проектування, будівництва і особливо внаслідок критичної експлуатації (понад встановлені обсяги) сховища калійних відходів, допущення фактів вилучення частини будівельних матеріалів і їх заміни менш якісними у процесі будівництва, використання гравію замість бетонних укріплень при будівництві греблі та ін.

За матеріалами попереднього слідства обвинувачення пред'явлено - директору комбінату К., головному інженеру Б., головному інженеру проекту будівництва комбінату і сховища, начальнику і виконробу будівництва вказаних об'єктів, начальнику сховища.

Дізнавшись про те, що у суді знаходяться вказані матеріали справи, громадяни села Лохвиці, які постраждали від аварії, подали до суду позовні заяви про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну, і доручили ведення справи адвокату, а гр. Москалець, Лопатецький і Гордаєнка та їхні представники Ф. і К., крім відшкодування шкоди, подали позовні вимоги про поновлення їх права на екологічну безпеку, усунення перешкод у землекористуванні внаслідок забруднення земель та припинення діяльності калійного комбінату.

У порядку підготовки справи до слухання суд об'єднав ці справи в єдине провадження і визнав за необхідне участь у справі прокурора, залучив експертів О. і З, спеціалістів Р. та З. і свідків Л., П., та М.

Визначити учасників судового процесу; підстави для притягнення винних до відповідальності, вирішити справу.

Приклад 15

Органами рибоохорони затримано риболовецький сейнер під прапором іноземної держави, що виловлював цінні види риби, допустив скидання паливно-мастильних матеріалів, відходів від очистки риби та інші відходи у

виключній (морській) економічній зоні України без спеціального дозволу на здійснення такої діяльності.

У процесі перевірки затриманого риболовецького сейнера та його судових документів було встановлено, що це не перша спроба рибалок іноземної держави добування живих ресурсів у виключній (морській) економічній зоні нашої держави, внаслідок чого нашій державі заподіяно збитки на суму близько 800 тис. гривень.

Керівник органу рибоохорони виніс постанову про накладення на капітана судна штрафу у розмірі 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виробів і знарядь, за допомогою яких вчинено порушення вимог законодавства про виключну (морську) економічну зону, та звернувся до суду з позовом про відшкодування заподіяних збитків.

Капітан риболовецького сейнера оскаржив постанову про накладення штрафу як незаконну та заявив зустрічний позов про заподіяння йому моральної шкоди внаслідок незаконних дій працівників і керівника органів рибоохорони у процесі здійснення контролю та притягнення його до юридичної відповідальності. Окреслити коло суспільних правовідносин; чи правомірні дії органів рибоохорони? Вирішити справу.

Приклад 16

Під час перевірки додержання законодавства про мисливське господарство та полювання державним інспектором охорони навколишнього природного середовища на території фермерського господарства затримано його господаря, що прогулював в межах цих угідь з мисливською собакою, зброєю та капканами, без документа, який би посвідчував право на полювання. На підставі цього було складено протокол про адміністративне правопорушення правил полювання, накладено на нього адміністративний штраф у розмірі 500 грн. та продано позов до суду про стягнення збитків, заподіяних правопорушенням.

Суді фермер пояснив, що під час його затримання він перебував у межах належних йому сільськогосподарських угідь. Наявність мисливської зброї у нього обумовлено умовами безпеки у зв'язку з поширеністю на цій території останнім часом диких кабанів; капкан він пристосовує для добування кротів. Посвідчення мисливця немає, оскільки він не займається промисловим добуванням мисливських тварин. Про те, що належні йому на праві власності землі є мисливськими угіддями він не знав. У документах, які посвідчують його право приватної власності на сільськогосподарські угіддя, це не зазначено.

Визначити коло правовідносин. Вирішити справу.

Приклад 17

Громадянин Куліш О. у травні місяці на праві приватної власності отримав земельну ділянку площею 0,25 га, яка розташована в межах селища міського типу з населенням 9,3 тис. жителів. У червні поточного року він отримав платіжне повідомлення про необхідність внесення плати за землю з розрахунку платежу за 0,7 га землі за ставками, передбаченими до оплати за земельні ділянки сільськогосподарських угідь у межах селища. Куліш О. не погодився з розміром таких платежів і звернувся до прокуратури зі скаргою, в якій він,

зокрема, зазначив, що на отриманій ним земельній ділянці розташований житловий будинок, господарські будівлі та гараж, які в цілому займають 0,07 га ділянки, на 0,14 га розташований ставок-копань, а 0,04 га ділянки займають чагарники і плодові дерева. Крім того, він просить взяти до уваги ту обставину, що зазначену ділянку він отримав на праві власності за плату, а це на його думку, повинно бути враховано при визначенні плати за землю. Окреслити коло суспільних правовідносин; дати характеристику правовій формі даного платежу. Вирішити справу.

Приклад 18

Мале підприємство з ремонту сільськогосподарських машин звернулося до районної ради із заявою про передачу йому у власність частини земельної ділянки сільськогосподарського призначення, яка перебуває в користуванні місцевого сільськогосподарського інституту і розташована за межами населеного пункту, для використання під полігон та випробування відремонтованої сільськогосподарської техніки.

У матеріалах обґрунтування доцільності такої передачі є згода сільськогосподарського інституту та договір про спільну діяльність з ним у підготовці і проведенні практики майбутніх фахівців, а також посилення на норми Господарського кодексу України, що ніби то передбачає таку можливість.

Районна рада відмовила у наданні зазначених земель, посилаючись на непідвідомчість вирішення цього питання.

Після цього мале підприємство по ремонту сільськогосподарських машин звернулося з позовом до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин; Чи є правомірним є рішення районної ради? Вирішити справу.

Приклад 19

Враховуючи надзвичайні природні умови, що склалися внаслідок частих снігопадів та надмірного промерзання ґрунту та водойм (перевищення в 3 рази річної норми випадання снігу, промерзання ґрунту до 50 см, річки до 80 см тощо) і можливий (прогнозований) паводок із загрозою затоплення значної частини населених пунктів, обласна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій прийняла рішення та затвердила план надзвичайних заходів щодо попередження наслідків стихії. З урахуванням цього було виділено додаткові кошти в сумі 3 млн. гривень, створено відповідні рятувальні та медичні служби на випадок надзвичайної ситуації, мобільний пункт управління, організовано пункти спостереження та виділено необхідні технічні прилади та засоби.

Однак, наслідки стихії перевершили всі прогнозовані показники, що призвело до затоплення 4 населених пунктів, знищення 70 га лісових угідь, 16 внутрішньогосподарських ставків, 3 приміських зон рекреації. В зоні повені були знищені склади для зберігання отрутохімікатів та засобів захисту рослин, що призвело до захворювання населення в 4 населених пунктах та 18 працівників рятувальних служб.

До районного суду надійшли заяви (одноособові та колективні) від

громадян і голови фермерського господарства про відшкодування збитків, заподіяних внаслідок надзвичайних ситуацій, на обласну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій, 6 сільських, 4 міські ради, 6 районних державних адміністрацій, сільську спілку «Збруч».

Ведення справи про захист порушених прав громадян і голови фермерського господарства було доручено адвокатам Семашку, Гудзенку та Осипенку. До матеріалів справи було залучено висновок страхової компанії з оцінкою наслідків стихійного лиха та інформацію фахівців управління екології області про причини стихійного лиха.

До суду також надійшли матеріали кримінальної справи, порушеної за фактами порушення правил складування та зберігання екологічно небезпечних, токсичних речовин та неналежне виконання службових обов'язків керівниками відповідних господарств. Суддя об'єднав вказані матеріали в єдине провадження і призначив судові засідання.

Визначити коло учасників судового засідання; відповідно до викладених обставин і вимог чинного законодавства вирішити справу.

Приклад 20

Фермер Махеев, отримавши травму під час виконання сільськогосподарських робіт, вирішив продати 12 га, що становить 2/3 належної йому земельної ділянки, фермеру Ковді та 2 га землі гр. Грушину для ведення особистого селянського господарства; гр. Силаєву – 0,5 га. для будівництва житлового будинку і господарських споруд; гр. Негоді для ведення тепличного господарства – 1,5 га землі.

Приватний нотаріус посвідчив відповідні договори купівлі-продажу.

Сільська рада відмовила у реєстрації відповідних договорів, укладених Махеевим, вважаючи, що вони суперечать чинному законодавству.

Фермер Махеев оскаржив дії сільської ради до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає скарга Махеева задоволенню? Вирішити справу.

Приклад 21

При спорудженні водозабірної свердловини на землях сільськогосподарського кооперативу були виявлені запаси питної води, яка має цілющі властивості. Сільськогосподарське підприємство пробурило в цьому водоносному місці дві свердловини та організувало подання мінеральної води на свій консервний завод для технічних потреб. Районна рада заборонила використання мінеральної води, але кооператив оскаржив це рішення в суді, вказуючи, що згідно з чинним законодавством (ст. 90 ЗК України) він має право використовувати не тільки землю, але й підземні води, які знаходяться на його території.

Дайте висновок по справі. Охарактеризуйте підстави виникнення спеціального права водокористування.

Приклад 22

Працівники підрозділу екологічного контролю на кордоні під час перевірки транспортних засобів та вантажу, що перетинали державний кордон,

виявили відсутність дозволу на ввезення в Україну хімічних сполук та речовин, а також висновку екологічної експертизи. Імпортёр надав сертифікат на зазначений товар, відзначивши, що законодавством його країни не передбачено проведення у такому випадку екологічної експертизи.

Керівник підрозділу екологічного контролю на кордоні запропонував імпортеру звернутись до екологічної інспекції на кордоні, яка за відповідну плату проведе екологічну експертизу та надасть висновок, необхідний для одержання дозволу на ввезення такого товару на територію України. Однак, той відмовився, посилаючись на відсутність у договорі із замовником зазначених вимог.

Визначити коло суспільних відносин, обґрунтувати правомірність чи неправомірність дій зазначених суб'єктів, вирішити справу.

Приклад 23

Державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища в порядку здійснення контролю встановив, що внаслідок гідротехнічного будівництва, що ведеться по сусідству з одним із державних сільськогосподарських підприємств, виникла загроза заболочення значної площі родючих земель. У зв'язку з цим у своєму приписі він запропонував дирекції будівництва припинити подальші роботи.

Посилаючись на встановлені планом строки будівництва, а також вважаючи, що державний інспектор вийшов за межі своїх повноважень, дирекція відмовилась виконувати приписи державного інспектора і звернулася зі скаргою на його дії до Головного державного інспектора з охорони навколишнього природного середовища.

Визначити коло суспільних відносин. Дати характеристику функції контролю у сфері державного управління в галузі екології. Вирішити справу.

Приклад 24

У зв'язку з запровадженням зборів за забруднення навколишнього природного середовища всі підприємства міста були попереджені державним управлінням екології області про необхідність отримання дозволів на здійснення викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря та встановлених лімітів на викиди. Керівництво ТОВ «Еластик» проігнорувало дану вимогу, вважаючи, що викиди забруднюючих речовин, які він здійснює, не перевищують встановлені по місту нормативи гранично допустимих концентрацій (ГДК).

Державне управління екології області стало вимагати від них у місячний строк внести підвищений збір як за понадлімітні викиди забруднюючих речовин. ТОВ у свою чергу відмовилось провести такі платежі, пославшись на відсутність у їх діях ознак екологічного правопорушення. Державне управління екології області звернулось з позовом до суду про примусове стягнення в 10-ти кратному розмірі сум, які підлягають, на їх думку, до сплати за забруднення навколишнього природного середовища та додатково пені в розмірі 1% від суми, що підлягає сплаті, за кожний день прострочення платежу з перерахуванням належних сум на їх розрахунковий рахунок у Житлосоцбанку.

Визначити коло суспільних відносин. Дати характеристику функції платежів за викиди, що забруднюють навколишнє середовище. Вирішити справу.

Приклад 25

Працівники будівельної фірми систематично без відповідного дозволу здійснювали скидання будівельного сміття на території національного природного парку, що призвело до пошкодження родючого шару ґрунту площею близько 0,5 га, а також до припинення росту 71 дерева. Міністерство охорони навколишнього природного середовища тимчасово зупинило діяльність підприємства як такої, що провадиться з порушенням норм, правил і нормативів з охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки. При цьому Міністерство звернулось з позовом до суду для відшкодування завданих збитків.

Визначте правомірність дій Міністерства та його посадових осіб, їх повноваження у сфері збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Вирішити справу.

Приклад 26

Представники обласного управління з екології подали позов до суду у зв'язку з тим, що проект будівництва нової будівлі олійно-екстракційного заводу не пройшов державної екологічної експертизи і не може бути реалізованим. Паралельно було надіслано подання до банку щодо зупинення фінансування будівництва. У суді представники олійно-екстракційного заводу обґрунтовували свою позицію тим, що вони мають позитивний висновок громадської екологічної експертизи, згідно з яким їх об'єкт не є еколого-небезпечним.

Визначте підстави проведення та наслідки громадської екологічної експертизи. Які наслідки передбачені законодавством у випадку ухилення від проведення державної екологічної експертизи? Чи має право відповідний орган з екології зупиняти фінансування об'єктів, які не пройшли державну екологічну експертизу?

Приклад 27

До селищної ради звернувся гр. Сидоров з проханням передати йому у власність ліс площею 3 га, що розташований поряд з його будівлею. В заяві він просив передати йому земельну ділянку під лісом в оренду, а сам ліс у власність. Селищна рада відмовила йому з посиланням на те, що Сидоров є іноземцем.

Чи законне рішення селищної ради? Чи зміниться рішення, якщо Сидоров отримає громадянство України? Які підстави набуття у приватну власність ділянки лісу?

Приклад 28

Мешканець районного центру гр. Крилов звернувся до районної Ради з проханням передати йому у власність затоку місцевої річки, загальною площею 2,5 га, що розташована неподалік від його присадибної ділянки. У задоволенні його прохання було відмовлено, оскільки розпорядження водними об'єктами не входить до компетенції районної Ради, а Крилову було запропоновано звернутися до обласної Ради.

Чи підлягає вимога гр. К. задоволенню? Мотивуйте свою відповідь.

Приклад 29

При спорудженні водозабірної свердловини на землях сільськогосподарського кооперативу були виявлені запаси питної води, яка має

цілющі властивості. Сільськогосподарське підприємство пробурило в цьому місці дві свердловини та організувало подання мінеральної води на свій консервний завод для технічних потреб. Районна рада заборонила використання мінеральної води, але кооператив оскаржив це рішення в суді, вказуючи, що згідно з чинним законодавством він має право використовувати не тільки землю, але й підземні води, як і інші водні об'єкти, які знаходяться на його території.

Дайте висновок по справі. Охарактеризуйте підстави виникнення спеціального права водокористування.

Приклад 30

ДКП «Харківкомуночиствод» звернулося з позовною заявою в господарський суд до комбінату «Перемога» про стягнення підвищеної плати за скидання стічних вод у міську каналізацію з урахуванням того, що відповідач не одержав дозволу на спецводокористування. Відповідач позовні вимоги позивача не визнав, зазначивши, що договір між сторонами існує, вторинному водокористувачеві дозвіл на спеціальне водокористування не потрібен.

Яке рішення повинен прийняти господарський суд? Дайте класифікацію видів водокористування. Які правові наслідки самовільного користування водними об'єктами?

Приклад 31

За вказівкою капітана іноземного танкера, який знаходився у територіальних водах України, в море було скинуто 350 т забруднюючих речовин, щоб завчасно підготувати резервуари до прийому нафти та скоротити час перебування в порту. Це скидання не було зареєстровано у судових документах, однак його було зафіксовано прикордонною службою. Прибувши в порт, капітан судна відмовився пред'явити посадовим особам порту документи з обліку операцій із речовинами, які є шкідливими для живих ресурсів моря та здоров'я людини.

Чи правомірні дії капітана танкера? Які органи можуть перевіряти правильність реєстрації операцій з речовинами, що є шкідливими для живих ресурсів моря та здоров'я людини, і притягати до відповідальності? Назвіть основні заходи щодо охорони водних об'єктів від забруднення, засмічення і вичерпання.

Приклад 32

Органами гірничого нагляду була проведена перевірка діяльності підприємства з видобування нафти й газу, яке мало 20 спеціальних дозволів на користування надрами. За поданою документацією було з'ясовано, що оголошені дані про запаси нафти на деяких родовищах не відповідають реальному стану їх розробки, у процесі видобутку було також пошкоджено рідкісне геологічне утворення, визнане об'єктом природо-заповідного фонду. Крім того, експлуатація багатьох свердловин здійснювалась із порушенням вимог щодо охорони навколишнього середовища. Органи гірничого нагляду припинили видобувні роботи, скасували відповідні дозволи на користування надрами та звернулись до прокуратури.

Визначить види правопорушень та юридичну відповідальність за вчинені правопорушення.

Приклад 33

Іноземна гірничодобувна фірма виграла тендер на видобування нафти у межах континентального шельфу Чорного моря та отримала спеціальний дозвіл на користування ділянкою надр розміром 13 тис. км². Через рік Державна геологічна служба України анулювала дозвіл, мотивуючи це тим, що проведення тендеру не відповідало чинному законодавству, та загальна площа цієї ділянки шельфу надто велика для діяльності однієї компанії. До того ж іноземним підприємством не було узгоджено з відповідними державними органами України спеціальний режим ведення робіт у межах континентального шельфу.

Фірма звернулася до міжнародного арбітражного суду з позовом проти уряду України.

Визначить коло відносин та порядок користування надрами континентального шельфу України, перспективи розгляду справи у міжнародному арбітражному суді.

Приклад 34

Гр. Роечко обвинувачувався у знищенні лісового масиву шляхом навмисного підпалу. Лісгосп обчислив розмір шкоди без урахування вартості вирощування нових лісових культур. У свою чергу слідчий виніс постанову про зменшення суми цивільного позову, виключивши з неї вартість проведених робіт по ліквідації пожежі та очищенню території. На думку адвоката Р., із загальної суми заподіяної шкоди слід також виключити суму, на яку лісгосп може реалізувати деревину лісу, що обгоріла.

Яке рішення має прийняти суд? Який порядок визначення розміру шкоди, заподіяної пожежею в лісі?

Приклад 35

Управління екології області подало до господарського суду позов до сільськогосподарського кооперативу про стягнення 660 грн. за шкоду, заподіяну мисливському господарству внаслідок загибелі диких тварин від наїзду автотранспорту та сільськогосподарських машин під час збирання врожаю. Голова кооперативу відмовився добровільно сплатити вказану суму, оскільки вважає, що в даному випадку вини господарства нема, бо неможливо попередити загибель диких тварин під час здійснення виробничих процесів і експлуатації транспортних засобів.

Вирішити справу.

Задача 36

При розробленні проекту будівництва автошляху, який мав перетинати долини річок Р. та С., і проходити по територіях, що підлягають особливій охороні, група екологів звернулася до суду з вимогою припинити будівництво, тому що долина річки Р. є екологічним коридором і поєднує два національні природні парки. У випадку будівництва дороги і розділення екологічного коридору функціонування екосистем парків буде порушено; будівництво призведе до скорочення загальної площі ставків, лугів і пасовищ у долині, яка є територією оселення рідкісних амфібій і має високу екологічну цінність; специфічний рельєф місцевості уздовж річки Р. буде порушений. Вирішити справу.

РЕКОМЕНДОВАНІ ОСНОВНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

1. Конституція України.
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища».
3. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року».
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я.
5. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»
6. Закон України «Про основи національної безпеки України».
7. Закон України «Про Кабінет Міністрів України».
8. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади».
9. Закон України «Про місцеві державні адміністрації».
10. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».
11. Закон України «Про інформацію».
12. Цивільний кодекс України.
13. Господарський кодекс України.
14. Податковий кодекс України.
15. Кримінальний кодекс України
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення.
17. Земельний кодекс України.
18. Лісовий кодекс України.
19. Кодекс України про надра.
20. Водний кодекс України.
21. Закон України «Про охорону атмосферного повітря».
22. Закон України «Про рослинний світ».
23. Закон України «Про тваринний світ».
24. Закон України «Про екологічну експертизу».
25. Закон України «Про екологічний аудит».
26. Закон України «Про природно-заповідний фонд України».
27. Закон України «Про екологічну мережу».
28. Закон України «Про плату за землю»
29. Закон України «Про оцінку земель».
30. Закон України «Про охорону земель».
31. Закон України «Про Державний земельний кадастр».
32. Закон України «Про землеустрій».
33. Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель».
34. Закон України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності».
35. Закон України «Про виключну (морську) економічну зону України».
36. Закон України «Про мисливське господарство та полювання».
37. Закон України «Про Червону книгу України».
38. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».

39. Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації».
40. Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру».
41. Закон України «Про відходи».
42. Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами».
43. Гірничий закон України.
44. Закон України «Про угоди про розподіл продукції».
45. Закон України «Про концесії».
46. Закон України «Про державну геологічну службу України».
47. Закон України «Про гідрометеорологічну діяльність».
48. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»
49. Закон України «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання».
50. Закон України «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання»
51. Закон України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії»
52. Закон України «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції».
53. Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів».
54. Закон України «Про питну воду та питне водопостачання».
55. Закон України «Про аварійно-рятувальні служби».
56. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки».
57. Закон України «Про пестициди та агрохімікати»
58. Закон України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи».
59. Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».
60. Закон України «Про Генеральну схему планування території України».
61. Закон України «Про благоустрій населених пунктів».
62. Постанова Верховної Ради України від 29.10.1992 «Про Порядок обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища».
63. Указ Президента України від 13 квітня 2011 р. № 452 «Про Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України».

ПИТАННЯ ДО ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ

1. Предмет, метод, система природоохоронного законодавства та екологічного права, його місце в системі права.
2. Розвиток теоретичних основ природоохоронної діяльності на сучасному етапі. Зміст концепції сталого розвитку.
3. Співвідношення понять «охорона природи», «охорона навколишнього природного середовища», «охорона довкілля», «раціональне природокористування».
4. Принципи та методи екологічного права.
5. Поняття «екологічна норма» і «екологічні правовідносини».
6. Система джерел екологічного права.
7. Конституційні засади екологічного права.
8. Об'єкти правової охорони навколишнього природного середовища.
9. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» як базовий закон з питань правового регулювання еколого-правових відносин.
10. Загальна характеристика і класифікація екологічних прав громадян.
11. Право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля.
12. Право громадян на доступ до екологічної інформації та його судовий захист.
13. Правові засади інформування населення про стан навколишнього середовища.
14. Обов'язки громадян в галузі охорони навколишнього природного середовища.
15. Конвенція про доступ громадськості до інформації, участь у прийнятті рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля та реалізація її положень у вітчизняному законодавстві.
16. Поняття та зміст права власності на природні ресурси, форми власності на природні ресурси.
17. Основні етапи розвитку відносин власності на природні ресурси у вітчизняному законодавстві.
18. Сутність конституційного права власності Українського народу на природні ресурси.
19. Суб'єкти права власності на природні ресурси.
20. Юридичні підстави виникнення права приватної власності на природні ресурси.
21. Поняття права природокористування, принципи та види природокористування.
22. Підстави здійснення природокористування.
23. Співвідношення форм власності на природні ресурси та їх поділу на природні ресурси загальнодержавного і місцевого значення, а також права загального і спеціального природокористування.
24. Спеціальне використання природних ресурсів. Поняття та ознаки.
25. Загальне використання природних ресурсів. Поняття та ознаки.
26. Постійне і тимчасове природокористування.
27. Природні ресурси загальнодержавного і місцевого значення.
28. Поняття державного регулювання в сфері охорони навколишнього природного середовища
29. Суб'єкти державного регулювання в сфері охорони навколишнього природного середовища.
30. Основні функції державного регулювання в сфері охорони навколишнього природного середовища.

31. Правове забезпечення виконання функції державного регулювання в сфері охорони навколишнього природного середовища.
32. Правове регулювання за зміст екологічної експертизи.
33. Правове регулювання та зміст екологічного аудиту.
34. Місце оцінки впливу на навколишнє середовище в системі правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища.
35. Правова сутність державних кадастрів природних ресурсів.
36. Види кадастрів природних ресурсів та порядок їх ведення.
37. Правове регулювання здійснення державного моніторингу довкілля.
38. Правове регулювання здійснення екологічного контролю, його види.
39. Порядок здійснення державного екологічного контролю.
40. Порядок здійснення громадського екологічного контролю.
41. Поняття та правові механізми забезпечення екологічної безпеки.
42. Нормативи екологічної безпеки та порядок їх встановлення.
43. Екологічні стандарти, порядок їх затвердження та місце в системі регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища.
44. Особливості правового регулювання видів діяльності та визначення об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку.
45. Правове забезпечення інформування населення про стан навколишнього середовища та стан здоров'я населення.
46. Поняття економіко-правового механізму природокористування і охорони навколишнього середовища.
47. Елементи економіко-правового механізму природокористування і охорони навколишнього середовища.
48. Система податків та зборів за використання природних ресурсів, правове регулювання їх сплати.
49. Правове регулювання зборів за забруднення навколишнього середовища (скиди, викиди забруднюючих речовин у навколишнє середовище та розміщення відходів).
50. Правове регулювання фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища.
51. Система збору та розподілу платежів за використання природних ресурсів.
52. Система збору та розподілу платежів за забруднення та розміщення відходів.
53. Поняття та види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Поняття та склад екологічного правопорушення.
54. Поняття та види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
55. Поняття та склад екологічного правопорушення.
56. Співвідношення, підстави розмежування дисциплінарної, адміністративної, кримінальної та цивільно-правової відповідальності в екологічній сфері.
57. Дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення. Підстави та порядок притягнення до відповідальності.
58. Адміністративна відповідальність за порушення екологічного законодавства. Підстави та порядок притягнення до відповідальності.
59. Заходи адміністративного впливу у сфері екологічних правовідносин. Припинення, тимчасова заборона екологічно-несприятливої діяльності.
60. Кримінальна відповідальність за порушення екологічного законодавства. Підстави та порядок притягнення до відповідальності.
61. Цивільно-правова відповідальність у екологічній сфері.
62. Таксовий та розрахунковий метод обчислення шкоди, заподіяної в результаті екологічних правопорушень.
63. Правове забезпечення судового захисту екологічних прав.

64. Система земельного законодавства, роль і місце в ній Земельного кодексу України.
65. Принципи земельного законодавства та основні механізми їх реалізації.
66. Система водного законодавства, роль і місце басейнового управління водними ресурсами в системі правового регулювання у цій сфері.
67. Правовий режим водоохоронних зон та прибережних полос.
68. Особливості правового регулювання охорони та використання надр.
69. Особливості правового регулювання охорони та використання атмосферного повітря.
70. Основні засади правового регулювання охорони та використання лісів. Право лісокористування. Види спеціального лісокористування.
71. Особливості правового регулювання охорони та використання рослинного світу.
72. Особливості правового регулювання охорони та використання тваринного світу.
73. Правовий статус видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, співвідношення її з міжнародними списками таких видів.
74. Система територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні.
75. Природно-заповідний фонд – правовий режим, порядок його визначення.
76. Правовий режим природних заповідників.
77. Правовий режим національних природних парків.
78. Екологічна мережа – правове регулювання порядку її формування та розвитку.
79. Основні положення правового регулювання поводження з відходами.
80. Надзвичайні екологічні ситуації. Поняття та класифікації.
81. Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій, порядок їх оголошення.
82. Участь України в діяльності міжнародних організацій з питань охорони навколишнього природного середовища.
83. Міжнародні договірні відносини України в галузі охорони навколишнього природного середовища, класифікація відповідних міжнародних договорів.
84. Стокгольмська (1972) Декларація з охорони навколишнього середовища.
85. Декларація Ріо (1992) – основні принципи та значення для розвитку сучасного екологічного права.
86. Основні принципи екологічного права Європейського Союзу та основні етапи його формування.
87. Механізми адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу.
88. Конвенції щодо попередження негативного транскордонного впливу на стан навколишнього середовища.
89. Концепції щодо захисту морського середовища.
90. Концепції щодо збереження природного різноманіття.
91. Конвенції щодо попередження негативного впливу військової діяльності на навколишнє середовище.
92. Конвенції щодо забезпечення радіаційної та ядерної безпеки.
93. Програма ООН по навколишньому середовищу – статус, правове регулювання діяльності та основні її результати.
94. Міжнародне судочинство в галузі збереження довкілля.

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ЗАВДАННЯ
для самостійної роботи, практичних занять
та до виконання контрольної роботи
з навчальної дисципліни

**ПРИРОДООХОРОННЕ ЗАКОНОДАВСТВО
ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО**

*(для студентів 4 курсу денної і 3 курсу заочної форм навчання спеціальності
101 – Екологія, 183 – Технології захисту навколишнього середовища)*

Укладачі : **ТЕЛЮРА** Наталія Олександрівна,
КОВАЛЕНКО Юрій Леонідович

Відповідальний за випуск *Я. О. Герасименко*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *К. А. Алексанян*

План 2016 , поз. 96 М

Підп. до друку 11.05.2016
Друк на різнографі
Зам. №

Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 1,6
Тираж 50 пр.

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК 5328 від 11.04.2017 р.